Peter ŠVORC – Peter KOVAĽ (eds.), *Multietnicita periférií – destabilizačný faktor medzivojnového Československa?*, Prešov: Prešovská univerzita 2022, 192 s.

Jednou ze slabin výzkumu období první Československé republiky je jeho specifický (prago)centrismus a zúžený úhel pohledu na mainstreamový narativ etnicky českých obyvatel, kteří se k nově založenému státu ideologicky i symbolicky upnuli. Proto je třeba s povděkem přijímat tituly, které nabízejí (i českému čtenářstvu) optiku mimo tento kanonický monolit. Příkladem je i nová publikace Prešovské univerzity, do které přispělo na 15 autorů, většinově pocházejících sice z tamního pracoviště, nicméně doplněných o řadu zajímavých jmen, včetně českých.

Kniha s názvem *Multietnicita periférií – destabilizačný faktor medzivojnového Československa?* předkládá soubor textů, jejichž jádro se zaměřuje na opomíjený geografický horizont východního Slovenska. A zde je třeba podotknout, že Slováci sice vždy rozlišovali západní, střední a východní Slovensko, nicméně nikoli jako administrativní, ale pouze jako geografické pojmy. Druhý významný aktér příspěvků, rusínské obyvatelstvo nejen dotyčného regionu, ale samozřejmě také Podkarpatské Rusi, naopak východní Slovensko jako svébytný celek částečně, v některých případech dokonce zcela, eliminovalo. Jednalo se o oblast s extrémní etnickou, kulturní a také náboženskou heterogenitou, které nerozuměli ani představitelé tamních intelektuálních a politických elit, tím méně pražští úředníci a „misionáři" vyslaní z centra.

Prvním z předkládaných textů je studie docentky Nadeždy Jurčišinové takříkajíc z domácího hřiště, tj. z Inštitútu histórie Filozofické fakulty Prešovské univerzity, týkající se slovensko-rusínské spolupráce v padesátých a šedesátých letech 19. století. Jedná se o období, které chronologicky značně předbíhá zbytek textů soustředících se na dobu první československé republiky. V té souvislosti plní studie přesně roli uvedení do problému, resp. do prostoru, času a národnostně poměrně komplikované situace. Hlavní postavou vyprávění je pak Adolf I. Dobriansky a kontaktní síť kolem něj tvořená význačnými slovenskými a rusínskými národními pracovníky a intelektuály. Následuje příspěvek Petera Švorce z téže instituce. Ačkoli se jedná o syntetizující přehledovou

studii až propedeutického charakteru, co se týče tématu problematiky identit na východním Slovensku patří k těm nejlepším v této monografii. Slabinou jinak zajímavého a čtivého textu Michala Falata o jazykové otázce na Podkarpatské Rusi pohledem vybraných rusínských politiků je právě onen výběr. Je totiž příliš úzký a soustředí se na dvě nejvýznamnější osobnosti, Antona Beskida a Augustina Vološina. Tím je jednak opomenuta kompletní spektrum identitotvorných přístupů, tj. rusínský jako takový, proruský a proukrajinský, jednak je tímto postupem čtenář ochuzen o strukturální přehled možností prosazování a reálných sil jednotlivých proudů. Zato si na příkladu dvou vybraných rusínských představitelů můžeme udělat velmi dobrou představu o osobním vývoji a místě jednotlivce v tak složitém a komplikovaném procesu, jakým bylo rusínské sebeuvědomování a sebepotvrzování v prvních desetiletích 20. století. Prvním z „českých" příspěvků je text Dalibora Státníka ze Státního oblastního archivu v Praze s názvem „Periferní oblast severovýchodního Slovenska z pohledu republikánské Prahy". Jeho nejzásadnějším problém spočívá v tom, že slib z názvu, navíc multiplikovaný v hned první větě textu: „meritem tohoto článku je pokus o zamyšlení nad vztahem československé vlády, ústředních orgánů a úřadů, tedy Čech a Čechů", následně nedodržuje a čtenáři předkládá soubor dílčích lokálních případů z Podkarpatské Rusi, které jsou zdokumentovány v archiváliích Státního oblastního archivu v Praze. Nekonzistentně působí i Státníkův pokus srovnávat problematiku zrodu republiky a pražského jara v roce 1968. Text Jána Džujka z Inštitútu histórie Filozofické fakulty Prešovské univerzity představuje diskurzivní analýzu časopisu *Slovenská pravda* s ohledem na menšinovou tematiku na východním Slovensku. Jinak zdařilému textu by prospěl autorův výraznější odstup od jazyka pramene. Tak by se například do autorových (tj. necitovaných) pasáží nedostaly věty jako například: „Židia nemali v obľube fyzickú prácu, preto vykorisťovali kresťanov, špekulatívne a nesvedomito získavali majetok […]" atd. Příspěvek Davida Hubeného z Národního archivu v Praze je vlastně medailonem (nikoli medailonkem) Konstantina P. Mačika, viceprezidenta košické soudní tabule a přednosty jejího podkarpatoruského oddělení. Jak bývá u Hubeného textů zvykem, jsou vystavěné na dokonalé znalosti archivního materiálu, v tomto případě

v sobě zrcadlí autorův dlouhodobý zájem o sledované období, a zejména prostředí. Následuje text jediného přispěvatele z řad Rusínů, Ihora Lichteje z univerzity v Užhorodu. Poodhaluje složitou strukturu a vztahy uvnitř židovské ortodoxní komunity v Mukačevě ve dvacátých letech. Zatímco vliv ruské poválečné emigrace na české centrální prostředí, ať už v oblasti vědy, či kultury, je kapitolou poměrně známou, tentýž impakt v rámci východního Slovenska je prozatím spíše opomíjen. Změnit tento trend se snaží příspěvek docentky Ľubici Harbuľové z Prešovské univerzity. Jeden z nejlépe vystavěných a vypointovaných textů kolektivní monografie je ten z pera Petera Kovaľa s názvem „Multietnicita lekárskej profesie na (východnom) Slovensku po roku 1918". Zkušený badatel z Prešovské univerzity prokazuje, že statistické údaje lze nejen čtenáři předkládat, ale zejména vhodně analyzovat, komentovat a reflektovat. Medailon Grigorije M. Medveckého od Luciány Hoptové tvoří jakýsi pandán biografických příspěvků k textu Davida Hubeného. Soudce a kariérního úředníka zde ovšem nahrazuje zdánlivě mnohem plastičtější a dynamičtější postava pedagogického pracovníka, publicisty, kulturního činitele a rusisty. S textem Pavla Kreisingera z Univerzity Palackého v Olomouci se čtenář (společně s knihou) poprvé přesouvá mimo prostor východního Slovenska. Samotný text o poválečném napětí mezi Čechy a Němci optikou československé policie na Moravě je čtivý, svěží a materiálově cenný. Nicméně jeho náhlé zařazení, zejména vůči dosavadnímu monolitickému slovensko-rusínskému bloku, působí disparátně. Osamocenost nevýchodoslovensko-rusínského tématu nepomáhá odstranit ani druhý z příspěvků mimo zmiňovaný prostor, a sice text Karla Řeháčka (Státní oblastní archiv v Plzni) o etnicitě coby nástroji a prostředku nacionálního zápasu mezi Čechy a Němci v první polovině 20. století. Řeháček si za badatelské pole zvolil opět své oblíbené Plzeňsko, jeho příklady jsou funkční a analýza vypointovaná, nicméně se nabízí otázka, zda skutečně představovalo v meziválečném Československu Plzeňsko periferii. Poslední dva příspěvky kolektivní monografie nás opět zavádí na Slovensko. Autorská dvojice Leonard Ambróz a Eva Greschová ze Slovenského múzea ochrany přírody v Liptovském Mikuláši představují genezi snah o zřízení národního parku ve Vysokých Tatrách. Projekt, na kterém se pracovalo prakticky od počát-

ku vzniku republiky, se dočkal svého uskutečnění až ve změněných politických kontextech v roce 1949. Helena Hollá ze Štátného archívu v Trenčíně je vlastně takovou prezentací jednoho okresního města na severozápadním Slovensku, tedy Považské Bystrice, ve sledovaném období.

Přehled jednotlivých textů umístěných v kolektivní monografii nebyl samoúčelný, jednak měl čtenáři recenze nabídnout jakýsi „trailer“, pokud by ho některý z textů materiálově zaujal, jednak je ovšem symptomem asi největšího nešvaru monografie – absence kompaktnosti a koherence jednotlivých dílčích textů. Ty spolu v rámci monografie „nekomunikují“, nereagují na sebe a nevytvářejí celek. Tomuto stavu bohužel velmi napomáhá chybějící košatější úvod (ten stávající je spíše jakousi dvoustránkovou předmluvou), který by texty provázal, zdůvodnil jejich smysl a umístění v rámci celku a zejména by čtenáři připravil určitý tematický „support“. Je to škoda i proto, že jinak kniha nabízí řadu zajímavých příspěvků. Nicméně obrázek o odpovědi na otázku inkorporovanou do názvu publikace: „Destabilizačný faktor medzivojnového Československa?“ si musí čtenář udělat sám.

Vojtěch Kessler